

GÜVENLİK POLİTİKALARI BAĞLAMINDA AB - ABD İLİŞKİLERİ VE IRAK SAVAŞI

Levent Ersin ORALLI*

Öz:

Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası, Avrupa Birliği'nin dayandığı temel sütunlardan birini oluşturur şekilde, Avrupa devletlerinin birlikte hareket etme yetisini artırmaya yönelik olarak tasarlanmış ve Avrupa ülkeler bütününi siyasi tabloda da bir araya getirmeyi amaçlayan bir dönüşüm projesi olarak şekillenmiştir. Soğuk Savaş sürecinde ve ardından Balkanlar'da yaşanan istikrarsız dönem boyunca Avrupa'nın güvenliğinin garantisi olarak öne çıkan ABD'nin askeri yapılanması ile bölgesel güvenliğini tek elden ve kendi örgütlenmesi dahilinde yürütme çabasında olan AB arasında güvenlik ve savunma boyutunda yaşanan güç mücadelesi çalışmamızın temel konusunu oluşturmaktadır.

Avrupa güvenlik mimarisinin geleceği, ABD-AB ilişkilerinin gelişimine doğrudan bağlıdır. Bu önermeden hareketle, ortak bir güvenlik politikası ekseninde AB'ye üye ülkeler arasında bir fikri birlikteliğin sağlanmasına yönelik çalışmaların hız kazandığı bir dönemde meydana gelen Irak Savaşı ve üye ülkelerin bu savaşa yönelik farklı tutumları AB'yi bu hedefini yeniden sorgulamaya itmiştir. Irak Savaşı'nın başladığı tarihten bu yana Avrupa'da "ortak akla olan inanç" öne çıkmış ve transatlantik ittifakın çözülmesinin önüne geçildiği gibi yaşanan gelişmeler ışığında üye devletler arasındaki anlayış farklılıklarının ortak paydalarda bulunduğu bir süreç belirmiştir. Çalışmamızda öncelikli olarak tarihsel bağlantıyı sağlamak adına ODGP ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) hakkında bilgi verilecek, devamında ana konuyu teşkil eder şekilde Irak Savaşı sırasında ve sonrasında AGSP bağlamındaki sorunlar değerlendirilecek ve AB ile ABD'nin yaklaşımları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği (AB), Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası (ODGP), Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP), NATO, Irak Krizi.

* Araş. Gör., Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ersinlevent@yahoo.com

EU - USA RELATIONS IN THE CONTEXT OF THE SECURITY POLICY AND IRAQ WAR

Abstract:

The Common Foreign Policy and Security Policy (CFSP) were designed to increase the capability of the European countries to act altogether and it is shaped as a transformation project which aims to gather the whole European countries also on the political table. The main subject of our article is power contention in the field of security and defense between USA's military structuring that the guarantee of European security during the Cold War and in the course of unstable period in Balkans and the EU as the regional security actor that efforts for establishing a common platform in Europe.

The future of the European security heritage is directly related to the development of the USA-EU relations. At the point of intervention of the USA to Iraq the fact that the EU which decided on common attitude and common strategy divided into two poles lead to the questioning of the future of the European organization. At this point "the belief for the common mind in Europe" came to the fore and together with overcoming the dissolution of the transatlantic alliance the idea that the perception differences within the European Union meet at the common shares gained importance. This article will examine first the establishment and development of Common Foreign Policy and Security Policy and also European Security and Defense Policy (CFSP), continue of this study will deal problems the context of CFSP during and after the Iraq War.

Keywords: European Union (EU), Common Foreign Policy and Security Policy (CFSP), European Security and Defense Policy (ESDP), NATO, Iraq Crisis.

GİRİŞ

Soğuk Savaş sonrası Avrupa siyasi coğrafyasında meydana gelen değişim ve Avrupa Birliği'nin (AB) bölgesel güvenlik organizasyonu dahilinde şekillendirdiği dönüşüm süreci, teorik bazda sağlam bir siyasi organizasyon olarak tanımlanabilmekte, ancak askeri sahada aynı ahengin cereyan ettiğini belirtmek mümkün gözükmemektedir.

Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası perspektifiyle siyasi işbirliği mekanizmasına ağırlık veren AB üyeleri, Avrupa'nın iç sorunu olarak nitelendirdikleri Bosna-Hersek ve Kosova krizlerinde yaşadıkları başarısız deneyimleri, geleceğe yönelik atılacak adımlarda alınmış dersler olarak tanımlayarak, Avrupa Ordusu ve Acil Müdahale Gücü yapılanmalarını temellendirmişler ve yine bu paralelde 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşmasıyla birlikte "ortak strateji" ve "ortak eylem" gibi iki iddialı karar olarak Birleşik Avrupa rüyasına yönelik kağıt üzerinde büyük adımlar atmışlardır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) demokratikleştirme ve uluslararası güvenliğin temini adına dahil olduğu müdahale sürecinin ikinci ayağında cereyan eden Mart 2003 Irak müdahalesi, AB üyelerine ekonomik platform haricinde ne derecede birlikte hareket edebileceklerini sınamak adına önemli bir zemin oluşturmuştur. Çalışmada, AB adına dış politika ve güvenlik politikalarının uyumlaştırma sürecinin en can alıcı döneminde meydana gelen Irak müdahalesinin, AB üyeleri üzerinde yarattığı etki ve ortak savunma aşamasının geleceği tartışılmaktadır.

D) AB - ABD İLİŞKİLERİNE ETKİSİ BAKIMINDAN ORTAK DIŞ POLİTİKA VE GÜVENLİK POLİTİKASI

Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası (ODGP) Avrupa Birliği'nin dayandığı temel sütunlardan biridir. Avrupa'da ortak bir dış politika ve güvenlik politikası oluşturulması düşüncesi, AB'yi oluşturan devletlerin kendilerini "biz" olarak adlandırma sürecinde para birliği ile birlikte en önemli adımı teşkil etmektedir. Ekonomik ortaklığın sağlandığı Avrupa Birliği'nin, bugün ekonomik güç tanımının yanında siyasi bir güç olarak da adlandırılması bir gereklilik olarak belirmektedir. İdealist yapıda bu kavramlarla yetinmeyecek bir Avrupa oluşumu için, güvenlik politikasında birlikte hareket etmek bir zaruret olarak öne çıkmaktadır.

AB içerisinde ODGP oluşturma çabaları ve özellikle bir Avrupa ordusu kurulması düşüncesi Soğuk Savaş yıllarından beri gündemde olmuştur (Çayhan ve Ateşoğlu, 1996:110). 17 Mart 1948 tarihinde imzalanan Brüksel Antlaşması'yla, İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg ekonomik, sosyal ve kültürel işbirliği ve kolektif savunma amacıyla bir araya gelmişlerdir. Bu oluşum 1949 yılında NATO'nun kurulmasıyla birlikte, hukuken varlığını korumasına karşın, fiili olarak önemini yitirmiştir. Bunun üzerine, 1948'deki Brüksel Antlaşması'na dayanan ve Batı Almanya ve İtalya'nın da katılımıyla 23 Mart 1954 tarihinde imzalanarak, 6 Mayıs 1955 tarihinde yürürlüğe giren Paris Antlaşması ile Batı Avrupa Birliği (BAB) oluşturulmuştur (Sönmezoğlu, 1996:81-82.).

Batı Avrupa'da ortak savunma ve güvenliği sağlamayı öngören girişimlerden sadece Amerika Birleşik Devletleri'nin başını çektiği NATO'nun kalıcı olması, bu konularda Avrupalıların kendi stratejilerini belirlemelerinin ne kadar zor olduğunu ortaya koyar niteliktedir. Avrupa'nın entegrasyon yolunda ilk durak olarak ekonomiye rotasını çevirmesi ve bütünleşme süreci gerçekleşirken neofonksiyonalist felsefeyi üretmiş olması da kaynağını bu noktadan almaktadır.

1987 tarihli Tek Avrupa Senedi (TAS) ile birlikte, üye devletlere bir Avrupa dış politikası oluşturmak ve uygulamak sorumluluğu resmen yüklenmiştir. Ortak dış politikaya güvenlik boyutunun eklenmesi ise Maastricht Antlaşması ile gündeme gelmiştir. Avrupa'daki bütünleşmeyi ekonomi dışındaki alanlara da yayarak bir

“Avrupa Birliği” oluşturmayı amaçlayan Maastricht Antlaşması, Batı Avrupa Birliği’nin genişletilerek Avrupa Birliği’nin savunma kanadına dönüştürülmesini öngörmüştür (Çayhan ve Güney, 1996:111).

Soğuk Savaş yıllarında, BAB üyesi ölkelerin NATO içerisinde de yer almaları sebebiyle, ABD Batı Avrupa devletlerinin NATO dışında geçekleştirebilecekleri faaliyetler konusunda endişe etmiştir (Van Ham, 2000:224-225). ABD açasından, bu dönemde, Avrupa savunmasında yetkili tek örgüt ancak NATO olabilirdi. 1980’lerle birlikte ABD ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin (SSCB) silahsızlanma hareketleri ve özellikle ABD’nin Avrupa’daki silahlanmayı azaltacağı yönündeki açıklamaları, başta Fransa olmak üzere Batı Avrupa ölkelerince endişeyle karşılanmış, bunun üzerine Batı Avrupa Birliği’nin Bakanlar Konseyi işletilmeye başlamıştır. Ancak İngiltere ve İtalya’nın bu yaklaşıma cevaz vermemeleri, 80’li yıllarda Avrupa’nın savunma stratejisini ABD’ye endekslemesi sonucunu doğurmuştur.

Soğuk Savaş’ın sona ermesi ve SSCB’nin yıkılmasıyla birlikte ABD’nin, Avrupa’nın savunmasını Avrupalılara bırakma yolundaki tutumuna kadar, Fransa haricinde Avrupa’dan ortak savunmaya dair kayda değer bir ses çıkmamıştır. Almanya’nın birleşmesi ve güçlü bir Avrupa Birliği’ne olan inancın artmasıyla birlikte şekillenen Maastricht Antlaşması, Fransa ve Almanya’nın yoğun çalışmaları neticesinde gündemine ortak dış politika ve güvenlik mevzularını da almıştır.

Maastricht’te Batı Avrupa Birliği’nin güçlendirilmesi gereğine değinilmiş; ancak BAB’ın NATO’nun Avrupa’daki yerini almak niyetinde olmadığı da vurgulanmıştır. Avrupa Birliği Antlaşması’na eklenen BAB Bildirisi’nde de, BAB’ın, NATO’nun Avrupa ayağını güçlendirici bir unsur olduğu vurgulanmıştır (Declaration on Western European Union: 1991). NATO’nun, Avrupa Birliği’nin güvenlik ve savunma alanındaki yeni girişimine bakış açısı ise, Ocak 1994’te yapılan üye ölkelerin devlet ve hükümet başkanları zirvesi sonuç bildirgesinde belirtilmiştir.¹ Bu bildirmede, Avrupa’daki bu yeni girişimin, ABD ile olan bağları dışlayan değer; bu bağları güçlendirmeyi amaçlar nitelikte çalışmalar olduğu hatırlatılmış ve Amerika’nın Avrupa’daki askeri varlığının ve dolayısıyla Avrupa güvenliği alanında NATO’nun, üstünlüğünün sürdürüleceği açıkça vurgulanmıştır. Zirvede, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) adı altında NATO çerçevesinde geliştirilen ve Avrupalı devletleri sürece daha aktif bir şekilde katmayı amaçlayan yeni savunma konseptine, hangi yollarla katkıda bulunacağını ele alınmış ve BAB’ın NATO’nun askeri yeteneklerini kullanabilmesi adına gerekli çalışmaların yapılması karara bağlanmıştır. BAB’ın askeri güç noksanlığı, gerekli görüldüğu durumlarda NATO’dan yapılacak takviyelerle kapatılabilecektir. NATO’nun bu tutumu, Avrupa Birliği savunması için büyük önem arz eden bir gelişme olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, Fransa, Almanya, Belçika, İspanya ve Lüksemburg tarafından meydana getirilmiş olan 50.000 askerli “Avrupa Ordusu” da BAB’ın kumandası altına veriliyordu (NATO Dergisi, 1994:30,31).

Bu şekilde NATO tarafından Birleşik Müşterek Görev Gücü kavramı onaylanmış oluyordu, bu durum BAB açısından son derece olumlu bir gelişmeydi. Ancak, bu gelişme şunu da ortaya koymaktaydı ki, Avrupa'nın savunması noktasında ipler yine ABD'nin elindeydi ve tıpkı Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi Avrupa, NATO'nun koruyucu şemsiyesi altındaydı.

Ortak bir Avrupa Ordusu'nun kurulması düşüncesi ve Avrupalı devletlerin karar alma sürecinde daha etkili olduğu bir savunma projesinin oluşturulması yönündeki gelişmeler, ortak bir Avrupa dış ve güvenlik politikası oluşturulmasının ayrılmaz bir parçasını oluşturuyordu. Fakat bölgesel bir kriz durumunda ortak bir güvenlik politikasının etkili olabilmesi için, Avrupa askeri varlığına ihtiyaç duyulduğu muhakkaktı. Bosna ve Kosova krizlerinde Avrupa, Amerikan askeri gücü olmaksızın bölgede ne denli aciz duruma düştüğünü görmüş ve bu durumdan önemli dersler çıkartmıştı (Roberts, 2003: 695-698).² Amerikan ordusunun yardımının her daim gerekli olduğu kanaati Avrupa'yı bir yandan güvenlik anlamında rahatlatıyor, bir yandan da gelecek projeksiyonu dahilinde, federal bir yapıya gidilirken, Avrupa'nın kendi ordusuna sahip olması gerekliliği ile çelişiyordu (Menotti, 2002:26, 27).

1997 Amsterdam Antlaşması ile ODGP'nin etkinleştirilmesi konularında adımlar atılmıştır. ODGP konusunda, kamuoyu ve diğer ülkeler ile ilişkileri üstlenecek bir Yüksek Komiser'in görevlendirilmesine karar verilmiştir (Amsterdam Antlaşması, Madde J 16). Javier Solana, NATO Genel Sekreterliği görevi sona erdikten sonra AB Dış İlişkiler Yüksek Komiseri olmuştur. Avrupa güvenliği açısından NATO'nun önemi, Amsterdam Antlaşması'nda da vurgulanmıştır. Antlaşmada AB'nin, BAB'la kurumsal işbirliğini sürdüreceği ve BAB'ın sahip olduğu askeri yeteneklerin, ODGP'nin savunma boyutunu destekleyeceği belirtilmiştir. Bu çerçevede, 19 Haziran 1992'de Almanya'nın Petersberg kentinde yapılan toplantı sırasında belirlenmiş olan, 'Petersberg görevleri' diye bilinen ve oldukça sınırlı bir görev alanını ifade eden, insani yardımlar ve kurtarma, barışı koruma, kriz yönetiminde müdahale ve barışı sağlama girişimlerinde, Avrupa Birliği'nin kararlarının BAB tarafından uygulanması hedeflenmiştir (Çakmak, 2007:229, 230).

AGSK ile ilgili tartışmalar, 1998 yılına kadar, Avrupa Birliği'nin güvenlik alanında atacağı adımların, NATO'nun Avrupa ayağını güçlendireceği orijininde sürdürülmüştür. Ancak 1998 yılındaki bazı gelişmeler, AGSK tartışmalarında önemli bir dönüm noktası olmuştur. İngiltere'nin, Avrupa'nın savunma yeteneklerini geliştirebilmesinin, Avrupa Birliği çatısı altında mümkün olacağı yönündeki yeni yaklaşımı, İngiltere ve Fransa arasında 3 - 4 Aralık 1998 tarihlerinde St.Malo'da gerçekleştirilen ikili zirvede ele alınmış ve AGSK'da yaşanacak dönüşüm çerçevesinde Avrupa'nın savunma yeteneklerinin ön plana çıkarılması görüşü ağırlık kazanmıştır (Joint Declaration Issued At The British-French Summit, 1998).

Zirve bildirisinde, Avrupa Birliği'nin uluslararası arenadaki rolünü tam anlamıyla oynayabilmesi adına Avrupalıların, AB'nin kurumsal yapısı dahilinde askeri bir güçle desteklenen özerk bir hareket kapasitesine sahip olması gerektiği belirtilirken, NATO'ya bağlılığın sürdürüleceğinin altı çizilmiştir. Söz konusu askeri gücün, NATO'nun Avrupa ayağını oluşturan güçlerden teşekkül edebileceği gibi, NATO dışında da oluşturulabileceği vurgulanmıştır. Avrupalıların kendi aralarında, ulusal ve çok-uluslu olanaklarını kullanarak oluşturacakları bir askeri güçten söz edilmesi, AGSK tartışmaları açısından önemli bir yenilik getirmiştir. Böylece, NATO'nun önemini yadsımamakla beraber, Avrupa'nın, uluslararası ilişkilerde daha ağırlıklı ve bağımsız bir rol oynayabilmek için kendi askeri gücünü kurmaya yöneleceğinin ilk resmi işareti 1998 yılı sonunda İngiltere ve Fransa tarafından verilmiştir (Çayhan, 2002:49).

Ortak bir güvenlik politikasına yönelik olarak 1999 Helsinki Zirvesi'nde önemli adımlar atılmıştır. Zirvede, AB'nin 2003 yılına kadar, Politika ve Güvenlik Komitesine ve ülkelerin Genelkurmay Başkanları veya onların temsilcilerinden oluşacak Askeri Komiteye sahip olması konularında karar alınmıştır. Bu kurumsal reformların yanında, AB'nin askeri yeteneğinin artırılmasına yönelik adımların da atıldığı zirvede, yine 2003 yılına kadar 15 tugaydan oluşan, hava ve deniz unsurları ile destekli 60 bin kişilik bir kolordunun, olası bir harekâta kriz bölgesine intikal ve konuşlanmasını 60 gün içinde tamamlayarak bir yıl süre ile hareket icra edecek donanım ve yeteneğe sahip kılınması konusu karara bağlanmıştı (Çitlioğlu, 2001).

Ortak Avrupa ordusunun, Avrupa'daki Amerikan askeri gücüne, dolayısıyla NATO'ya alternatif olup olmayacağı tartışmaları yeniden gündeme oturmuş, ancak mevzubahis endişeler 1999 senesine kadar AGSK çatısı altında eritilmiştir. Avrupa ordusu projesinin somutlaşmasından sonra NATO'nun Avrupa kıtası içerisinde etkisinin hemen hemen kaybolacağı görüşü ağırlık kazanmaya başlamış, özellikle 1999 Helsinki Zirvesi paralelinde ABD kanadında böyle bir görüşün ağırlık kazanması üzerine, dönemin Alman Dışişleri Bakanı Fischer 2000 yılı Haziran ayında yaptığı açıklamayla, savunma konularında Avrupa Birliği'nin aktif bir rol oynamasının NATO'yu kuvvetlendireceğini ve Avrupa bütünleşmesinin parçası olan Avrupa ordusu fikrinin, Avrupa tarihinde yaygın olan çatışmaların önlenmesi konusunda önemli bir görev üstlenebileceğini belirtmiştir (Brauner, 2000).

St. Malo bildirisinin yayınlanmasından kısa bir süre sonra yaşanan Kosova Savaşı esnasında, AB'nin katkılarının yetersiz kalması ve Avrupalıların bu denli yakın bir coğrafyada dahi kayda değer bir varlık gösterememesi, AGSK tartışmalarına yeni bir boyut kazandırmış, özellikle askeri platformda yüksek teknolojiyi kullanma bakımından ABD'nin çok daha gerisinde kaldığı ortaya çıkmıştır. Kosova Savaşı'nın Avrupa'ya öğrettikleri ışığında Helsinki'de atılan adımın pekiştirilmesi ve NATO ile mevcut spekülasyonların ortadan kaldırılması adına 2000 yılı Nice Zirvesi'nde önemli

kararlar alınmıştır. Burada NATO kuvvetlerinin AB tarafından kullanımına ilişkin düzenlemeler yapılmış, BAB'ın fonksiyonlarının Avrupa Birliği'ne aktarılması ve AB'ye üye olmayıp da NATO üyesi olan ülkelerin, AB operasyonlarına dahil edilmesi noktasında gerekli düzenlemelerin yapılması kararlaştırılmıştır (Serdar, 2001:44 - 45). Helsinki ve Nice Zirveleri'nin ardından dikkati çeken nokta, bu döneme kadar AB'nin ortak güvenlik ve savunma çabalarının NATO içerisinde Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği adı altında sürdürülürken, bu noktadan sonra AB'nin kurumsal yapısı dahilinde bir ortak Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) hakkında açıklamalar yapılması olmuştur. "Kimlik" teriminden "politika"ya geçiş, ortak güvenlik ve savunma olgusunun teorik tartışmaların ötesine geçerek uygulamaya konulacağını işaretlemiştir.

Avrupa'da, ABD'nin tek süper güç konumunu dengeleme politikasına doğru bir gidişatin hasıl olması ve bu çerçevede AB ile ABD arasında oluşabilecek bir rekabet zemini ister istemez NATO'nun Avrupa'daki operasyonel varlığını olumsuz yönde etkilemektedir. NATO'nun Avrupa güvenliği noktasında taşıyacağı anlama ilişkin iki farklı görüş dikkat çekmektedir. Fransa, AB içerisinde NATO'dan tamamen ayrı bir askeri komite ve Avrupa kuvvetlerine kumanda edecek bir Avrupalı Genelkurmay Başkanı'na sahip bir savunma birimi oluşturulması gerektiğine işaret etmektedir (Serdar, 2001:42-43). Bu noktada, ABD ile Fransa'nın Avrupa savunmasındaki temel çelişkilerinden ve Fransa'yı Avrupa'da destekleyen ülkelerin sayısını artıran unsurlardan biri de ABD'nin Füze Savunma Sistemi olarak belirlemektedir (Kıbaroğlu, 2000:90-105). ABD geliştirilecek bu sistemle, "serseri devletler" olarak adlandırdığı ülkelerin olası saldırılarında, füzeleri uzayda atmosfere girmeden yok etmeyi amaçlamaktadır. Fransa ise bu girişimin Anti-Balistik Füze Antlaşması'nın ortadan kalkması anlamına geleceğini belirtmekte ve bu kanaati çerçevesinde Almanya'dan da destek almaktadır. ABD ile Fransa arasındaki bu gerginlik taraflar arasında karşılıklı suçlamaları da beraberinde getirmektedir. Öyle ki, Amerikan Kongre üyesi Steve Shermann 10 Kasım 2000'de Temsilciler Meclisi Uluslararası İlişkiler Komitesi'nde yaptığı konuşmada Fransa'yı, nükleer silahların serseri devletlerin eline geçmesi noktasında payı olmakla itham etmiştir (Shermann, 2000).

İngiltere ise, NATO'nun Avrupa'daki işlevi konusunda, sahip olduğu nükleer gücü ve Almanya ve Fransa'nın dengelenmesi gerekliliği tezleri dahilinde, Avrupa silahlı yapılanmasını NATO içerisinde tutmak arzusundadır. AB'nin küresel anlamda savaşı önleyici ve istikrarı sağlayıcı politikalar üretme hedefi dahilinde İngiltere, ABD ile işbirliği içerisinde ortaya çıkacak Avrupa gücünün, bölgesel ve küresel bir müdahale gücüne ulaşabileceğini ve ABD'nin desteğinin istikrar sağlanmasında önemli bir gereksinim olacağını belirtmiştir.

Nice Zirvesi neticesinde AB üyesi olmayan ancak NATO üyesi olan ülkelerle ilgili olarak alınan temas kurulmasına ilişkin karar ışığında Laeken Zirvesi öncesinde,

bir mekik diplomasisi başlatılmıştır. Bu dönemde AB üyesi olmayan Macaristan, Polonya ve Çek Cumhuriyeti ile birlikte, hali hazırda AB'nin dışında bulunan Türkiye, Norveç ve İzlanda'nın durumları belirsiz bir yapıdaydı. Özellikle NATO içerisinde ABD'den sonra en büyük kara kuvvetlerine sahip ülke konumundaki Türkiye'nin, AB üyesi olmadığı için, savunma platformuna dahil olabileceği ancak karar alma noktasında yetkisinin olmayacağı bir pozisyona yoğun itirazları olmuştur. Türkiye karar alma noktasında kendisine yetki verilmezse NATO kaynaklarının, Avrupa Birliği çerçevesinde şekillendirilen Acil Müdahale Gücü'ne aktarılmasını veto edeceğini belirterek, Laeken Zirvesi öncesinde tepkisini belirtmiştir. ABD'nin ve İngiltere'nin arabuluculuğu ile bu kriz aşılmış ve Türkiye veto kararından vazgeçmiştir. Tıpkı NATO üyesi olup, AB üyesi olmayan diğer ülkeler gibi Türkiye de BAB çerçevesinde gerçekleştirilecek herhangi bir harekate katılma hakkına sahiptir. Ancak 1999 yılından itibaren BAB'ın fonksiyonlarının AB'ye aktarılması ve AB'nin AGSP geliştirme çabaları çerçevesinde ortak bir Avrupa ordusunun kurulmasına hız verilmesi ile AB üyesi ülkeler karar alma yetkisini paylaşmak istememiş ve Avrupa savunmasında karar yetkisinin AB üyelerinde olması gerekliliğini vurgulamışlardır (Kuloğlu, 2001:74-75).

Laeken Zirvesi öncesinde, yapılan müzakereler sonucunda Türkiye'nin veto kararından vazgeçmesinin ardında, AB'nin askeri müdahale ve sivil kriz yönetimi faaliyetlerini Türk-Yunan çatışmalarının menşei olan Kıbrıs ve Ege'de kullanmaktan imtina edeceği garantisini önemli ölçüde rol oynamıştır. Belçika'nın ev sahipliğinde, Avrupa'nın geleceğine ilişkin önemli kararların alındığı Laeken Zirvesi'nde, Türkiye'nin AB'nin gerçekleştireceği müdahalelere katılımının davet üzerine gerçekleşebileceği ve Türkiye'nin karar alma prosedüründe değil, uygulama mekanizmasında yer alacağı belirtilmiştir (Serdar, 2002: 43, 44). Laeken Zirvesi, Avrupa güvenlik politikalarına ilişkin olarak, AB üyelerinin ortak bir tutum içerisinde hareket etmesi noktasında uyuşmazlıkların çözülmesi ve kriz yönetimi için bir askeri yapılanmaya gidilmesi amaçları çerçevesinde toplanmıştır. AB üyesi olmayan NATO ülkelerinin durumunun değerlendirildiği zirvede, İngiltere'nin ABD ile ortak bir tutum içerisinde hareket ederek Türkiye'ye taviz verdiğini öne süren Yunanistan, Avrupa savunma platformuna ilişkin alınacak kararlara dahil olmayacağını belirtmiştir. Bunun üzerine 14 Aralık 2001 tarihli Laeken Zirvesi'nde alınan karar çerçevesinde, AB üyeleri arasındaki uyuşmazlıkların giderilmesi ve iç güvenlik ve yasama prosedürü meselelerini tartışmak adına Fransa eski devlet başkanı Valery Giscard d'Estaing başkanlığında, Avrupa Birleşik Devletleri idealine yönelik olarak Avrupa Birliği anayasasını da içeren, bir Konvansiyon çalışması başlatılmış ve ortak savunma ve güvenlik politikalarında atılacak nihai adımlar sonraki döneme ertelenmiştir (Dedeoğlu, 2003:62). Laeken Zirvesi'nde, Avrupa'da savunma kimliğinin tek elde toplanması noktasında atılan adımların sonuçsuz kaldığı gözlemlenmiştir (Belçika'nın AB Başkanlığı Bilançosu Olumsuz, 2007).

Açıktır ki, Avrupa Birliği'nin isteği yakın gelecekte Avrupa kıtasındaki problemlerin Amerikan askeri varlığına ihtiyaç duyulmaksızın çözülebileceği bir ortak platformu Avrupa'da yaratmaktır (Christopher, 1995). Bu platform öncelikle fikir alanında ve dış politika anlayışında kendisini göstermeli ve buna paralel olarak da ortak bir savunma yapısı içerisinde ulusal ordular birlikte hareket edebilmelidir. Bugün görünen odur ki, bu proje geleneksel Avrupa entegrasyonunun bir adım daha ileri götürülmesi anlamındadır ve coğrafi anlamda kıtanın tamamına yayılmış bir Avrupa Birliği, oluşturabileceği bir Avrupa ordusu ile kıtada askeri bir güç haline gelebilecektir.

Oluşturulacak ortak Avrupa ordusunun nerelerde kullanılacağı sorusu, hem bu ordunun NATO ile ilişkisinin nasıl olacağı hem de dinamik bir kimliğe sahip olan uluslararası ortamda AB'nin oynayacağı rol ile ilgili olacaktır. Bu noktada, AB içerisinde, bu ordunun rolünün sadece çatışma bölgelerinde Batılı vatandaşların hayatlarının kurtarılması ile sınırlı tutulması gerektiğini düşünenler olduğu gibi, uluslararası alanda çatışmaların önlenmesi konusunda da aktif rol oynaması gerektiğini düşünenler de vardır. Avrupa Birliği için bu süreçte öne çıkan temel sorun, tüm üye devletlerin kendi dış politikalarını oluşturma hakkından feragat etmeyi arzu etmez bir görüntü çizmeleridir.

Avrupalı büyük güçlerin Irak politikasını mercek altına alarak gerek Avrupa'nın içerisinde bulunduğu uyuşmazlığı, gerekse ABD'nin Avrupa devletleri üzerindeki etkin konumu değerlendirilecektir.

II) IRAK KRİZİ EKSENİNDE ABD - AB İLİŞKİLERİ

Bu bölümde Irak krizinin nedenleri ve tarihsel gelişiminden ziyade, krizin ABD - Avrupa Birliği ilişkilerinde yol açtığı sorunlara ve Avrupa Birliği'nin ortak dış politikası ve güvenlik politikasına etkilerine değinilecektir. Avrupa ülkelerinin ortak dış politika üretme ideallerinin realitede bir türlü yakalanamamış olması ve bu paradoksta oluşturulması planlanan ortak savunma projeleri değerlendirilecektir.

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle Amerika - Avrupa ilişkilerinde özellikle enerji kaynakları ve ekonomik pazar kaygılarına ilişkin olarak beliren sorunlara karşın, Avrupa bütünleşmesinin derinleşmesi ve genişlemesi ve buna bağlı olarak AB'nin yakın çevresinin istikrar ve güvenliğinde daha fazla sorumluluk üstlenmekte oluşu, NATO'nun bölgede süregelen önemine paralel olarak, ABD tarafından desteklenmiştir. Taraflar arasında bu yeni işbirliğine dayalı yapıcı ortaklık modeli Balkanlar'ın yeniden yapılandırılması sürecinde işletilmiş ve ortak hareketin Avrupa'da olumlu sonuçlar doğuracağına ilişkin somut emareler ortaya çıkmıştır.

Avrupa Birliği'nin ortak dış politika hedefleri dahilinde ve oluşturmayı planladığı Avrupa ordusu ve ortak savunma platformu çerçevesinde, bölgede kalıcı

barışı sağlama yönünde atılacak adımlarda başrolü üstlenmesi gerekliliği fikri ve özellikle Avrupa'nın sınırlarını oluşturan bölgelerde de istikrarın sağlanması konusunda AB'de oluşan kanaat, Avrupa'yı gücü elinde bulundurması gerekliliğine itmiştir. AB'nin ABD ile kıyaslanabilecek ya da onu en azından Avrupa'da dengeleyebilecek bir güç olabilmesinin, ortak bir dış politika anlayışından ve güvenlik politikasından geçtiği yukarıda değinilen konuların başında gelmektedir. Ancak Irak politikasında da görüleceği gibi ortak bir Ortadoğu politikası izlemek yerine ulusal politikalar tercih edilmiş ve Avrupa'dan tek ses çıkmaması ABD'ye bölgede rahat hareket edebilme yetisi kazandırmıştır.

A) 11 Eylül'den Irak'a Giden Yol

Saddam Hüseyin, 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgalinden sonra, gözden kaçan, ancak 11 Eylül 2001'de ABD'nin uğradığı dehşet verici saldırı üzerine şaşırtıcı çağrışımlar uyandıracak şu sözleri söylemişti: "Bizim sizi tehdit edecek kapasitemiz olmamasına karşın, sizin bize zarar verebileceğiniz biliniyor. Ama biz de size zarar verebiliriz. Herkes olanakları ve gücü oranında darbe indirebilir.

Birleşik Devletler'e çıkarma yapamayız; ama Araplar, bireysel olarak size ulaşabilir..."

Salinger ve Laurent, Körfez Savaşı'nı anlatan kitaplarında Saddam'ın bu sözlerinin altına kendi yorumlarını ilaştırmışler: "Saddam Hüseyin, Birleşik Devletler'i terörle tehdit ediyor." (Salinger ve Laurent, 1991:23)

Saddam Hüseyin'in bu söyleminden yaklaşık on yıl sonra, bir takım küçük çaplı terör eylemleri silsilesinin ardından, New York'ta bulunan Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırıyla, 11 Eylül 2001 sabahı görünmeyen düşman, dünyanın süper gücünü kendi evinde vuruyordu (Ahmet, 2001:295). Önce bu saldırı, ardından Afganistan operasyonu ve en son Irak'a yüklenen sorumluluk çerçevesinde tarih yeni bir senaryoyu kaleme alıyordu.

Eski dost düşman olmuş ve ABD bu saldırıdan Taliban rejimini ve Usame Bin Ladin'i sorumlu tutmuştur. İlk hedef Afganistan olarak belirlenmiştir. Sovyetler Birliği'nin 1979 yılında Afganistan'ı işgali sırasında CIA tarafından silahlandırılan radikal İslamcı mücahitler bu topraklarda Taliban rejimine ve Usame Bin Ladin'e zemin hazırlamışlar ve Taliban rejimi tarafından ABD'nin verdiği emanet iktidarın perçinlenmesi temel hedef olarak belirlenmiştir. Usame Bin Ladin isminin öne çıkışı 1991 Körfez Savaşı'na dayanmaktadır. Irak müdahalesi için Suudi Arabistan'a gelen Amerikan askerlerinin savaş sonrasında Arap topraklarından çekilmeyişi üzerine Ladin, ABD'ye karşı "cihad" ilan ettiğini açıklamıştır (Fisk, 2001: 209, 210).

Asimetrik savaş olgusu belki de bu yaklaşımla belirmiş ve Ladin'in irili ufaklı çok sayıda eylemi Washington'u rahatsız etmeye başlamıştır. CIA operasyonlarının

yapamadığını, 11 Eylül sonrası, ABD meşru yollardan yapacaktır ve NATO Antlaşması'nın 5. maddesi bu noktada devreye girmiştir.³ Taraflardan birine yapılan silahlı saldırı durumunda üye ülkeye, ortak ya da bireysel savunma hakkını kullanabilme hakkı tanıyan bu yasal düzenleme ile birlikte ABD, 11 Eylül saldırılarının ardından Afganistan topraklarında bulunan teröristleri düşman olarak ilan etmiş ve temel hedef bu topraklarda konuşlu teröristlerin bertarafı olarak belirlenmiştir.

Uluslararası kamuoyu Afganistan operasyonunun olası müdahaleleri de beraberinde getireceğinin bilinci içerisindeydi ve önce "Serseri Devletler" olarak adlandırılan devletlerin sayısında sınırlamaya gidilerek, dünyayı tehdit ettikleri ileri sürülen "Şer Eksenini" çizgisi oluşturulmuştur.⁴

Irak, belirlenen bu Şer Eksenini'nin temelinde yer alan ülke konumundaydı. ABD, Irak'ın uluslararası güvenliği tehdit ettiğini öne sürüyordu ve Irak'ı bu duruma sürükleyen kişi Saddam Hüseyin'di. Saddam'ı Körfez Savaşı'nda devirmeyen ABD bölgede kalıcı olmanın da önünü açıyordu. Saddam'ın iktidarda kalışı, Suudi Arabistan, İran ve Kuveyt'in, Saddam sonrası yaşanacak iktidar boşluğunun kendilerini ciddi anlamda etkileyeceğini düşünmesi miydi, yoksa ABD'nin bölgede varlık sebeplerinden biri miydi bilinmez; ama bugün bakıldığında Irak, Ortadoğu'da ABD'nin bir uydu devlet oluşturma potasına girmiştir.

B) ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi ve Avrupa'nın Irak Serüveni

Amerikan eski Başkanı William Jefferson Clinton döneminde ABD'nin ulusal güvenlik stratejisi, ülkenin güvenliğinin artırılmasını, refahın, dünyada demokrasinin ve insan haklarının geliştirilmesini hedef olarak benimsemiştir. Hukuk dışı devletler, etnik çatışmalar, kitle imha silahları terör uyuşturucu kaçakçılığı ve hızlı nüfus artışı ile çevre kirlenmesi, Clinton döneminde ulusal güvenliklerini tehdit eden unsurlar olarak tespit edilmiştir.

Bu dönemin güvenlik stratejisi, ABD'nin küresel liderliğine dayandırılan "Angajman Stratejisi" (Strategy of Engagement) olarak geliştirilmiştir. Denizaşırı askeri gücün idamesi, krizlere hızla müdahale, uzayda liderliğin sürdürülmesi ve nükleer silahlanmayı engelleme, Clinton döneminde askeri stratejik konsepti oluşturuyordu (A National Security Strategy of Engagement and Enlargement, 1995).

17 Eylül 2002, gerek ABD adına gerek uluslararası hukukun sürdürülmesi adına bir değişimin yaşanacağı tarih olarak belirlemiştir. Bu tarihte, Amerikan Başkanı George Walker Bush, ABD'nin yeni "Ulusal Güvenlik Stratejisi"ni açıklamıştır (The National Security Strategy of The United States of America, 2002). Yeni stratejide egemen olan iki başlık şu şekilde öne çıkmaktadır:

a) ABD eşi olmayan bir güce, ekonomik ve politik bir nüfuza sahiptir. Küresel güç dengelerini sağlamak bu gücün sorumluluğudur.

b) Küresel terörde kitle imha silahlarının yayılması, ABD'nin ve müttefiklerinin güvenliğini tehdit etmektedir. Bunun için önlem alınması da ABD'nin sorumluluğundadır.

ABD terörle mücadelede uluslararası desteği sağlamayı amaç edinmiş, ancak Amerikan halkının çıkarlarını savunmak ve müttefiklerine zarar gelmesini önlemek noktasında gerektiğinde tek başına hareket etmek için tereddüt etmeyeceğini de bir çok defa vurgulamaktan geri kalmamıştır. ABD'ye göre meşru müdafanın kapsamı dahilinde olan önleyici darbeye (preemptive strike) potansiyel tehditler yok edilebilecektir.

ABD bu doktrinde aslında baş düşmanının devletler veya legal uluslararası aktörler değil; diktatörlükler ve terör olduğunu açıklamaktadır. Irak müdahalesini yakından ilgilendiren konu, kitle imha silahlarıyla mücadelede önleyici müdahalenin yapılabileceğinin yeni stratejide yer alıyor olmasıdır. Yeni stratejide, serseri devletlerin ve teröristlerin kitle imha silahlarıyla muhtemel saldırılarına karşı, bu devletlerin gerekli teknoloji ve becerileri elde etmelerini önlemeye yönelik tedbirlerin alınacağı ve kitle imha silahlarıyla mücadelede, potansiyel tehditlerin önleyici darbeye yok edilebileceği belirtilmiştir.

ABD'nin kendini küresel dengelerin sağlanmasından sorumlu tutması, potansiyel tehditlerin önleyici darbelerle yok edilmelerinin öngörülmesi ve bölgesel krizlere -davet olmasa bile- müdahale kararlılığı,⁵ Başkan Bush'un yeni stratejisinin önemli özelliklerini teşkil etmektedir. Bugün için, Avrupa Birliği'nin hedefi dahilinde olan, dengeleyici ikinci gücün mevcut olmaması, insanlığı nükleer silahların gölgesinde yaşanan iki kutuplu barış ortamına özlem duyma noktasına sürüklemektedir ve Avrupalı devletler de bu bilinçle askeri gelişim stratejilerine ağırlık verme çabası içerisindedirler (Stjernkvist, 2004).

Amerika, yeni "Ulusal Güvenlik Stratejisi"ni açıklamasından ve Afganistan operasyonundan sonra, Irak'a olası bir müdahale adına, etrafına müttefik toplama çabası içerisine girmiştir. Klasik bir şekilde ilk etapta İngiltere'yi yanında bulan ABD, Avrupa Birliği içerisinden İspanya'nın da desteğini alarak uluslararası platforma ve özellikle BM'ye yalnız olmadığını göstermeyi amaçlamıştır.

AB'nin kurucuları asında yer alan İtalya'da, Berlusconi hükümeti, Irak'ın Saddam'dan ve kitle imha silahlarından arındırılması için oluşturulacak müttefik gruba destek vereceğini açıklamıştır. Operasyonun kısa sürmesi ve sivil halka zarar verilmemesi Berlusconi'nin şartları olarak öne çıkmıştır. İtalya'nın bu desteği, bu konuya dair, AB içindeki çözülmenin sinyallerini vermesi adına önemlidir. Hollanda, operasyonun kaçınılmaz bir hal aldığı ve uluslararası terörü durdurmak için gerekli

olduğunu belirtmiş ve müdahaleye destek vermiştir. NATO üyeliğine hazırlanan ve Barış İçin Ortaklık (BİO) programında yer alan Gürcistan'ın o dönemki Devlet Başkanı Edward Shevardnadze de operasyona destek verdiklerini açıklamıştır. Gürcistan müttefiklerin her türlü taleplerini yerine getirmeye hazır olduğunu da belirtmiştir (Anadolu Ajansı Bülteni, 2003).

Amerika'nın Afganistan müdahalesi sonrasında, Avrupa devletleri -İngiltere haricinde- Irak'a karşı askeri müdahale uygulanmasına karşı olduklarını her fırsatta dile getirmiş ve bu vesile ile AB Dışişleri Bakanları, Ağustos 2002'de ortak bir tutum ortaya koymak adına bir araya gelmişlerdir. Ancak ulusal politik yaklaşımları, uluslararası karar alma sürecine tercih eden Avrupalı hükümetler alternatif bir politika ortaya koyamamış, ancak askeri bir çözüme karşı olduklarını noktasında hem fikir olmuşlardır (Ortega, 2002:5,6). Bu fikir birlikteliği, yukarıda da değinildiği gibi, zamanla yerini ulusal politik tutumlara bırakmıştır ve İtalya, Hollanda, Danimarka gibi Avrupa Birliği ülkeleri ABD'ye destek verici nitelikte açıklamalarda bulunmuşlardır.

Avrupa Birliği Güvenlik Enstitüsü'nde 2003 Mart'ında düzenlenen strateji uzmanları ve Birliğin siyasi ve güvenlik komitesi temsilcilerinin toplantısında alınan kararları, AB'nin kendi içindeki ve Atlantik ötesi ile olan görüş ayrılıkları çerçevesinde, üç başlık altında özetlemek mümkündür:

a) Bush hükümeti Irak rejiminin ve kitle imha silahlarının ulusal güvenliklerine doğrudan tehdit oluşturduğunu düşünürken, Avrupalılar bu silahların tehlikeli olmakla birlikte kontrol altına alınabileceği görüşündedir.

b) Bazı istisnaları dışında Avrupa Birliği'ne üye ülkeler, Irak'a karşı güç kullanımının BM Güvenlik Konseyi önergesi ile yetkilendirilmek suretiyle olabileceğini belirtmişlerdir. ABD ise "meşru müdafaa" bağlamında hareket ettiğini ileri sürerek Güvenlik Konseyi kararını zorunlu görmemektedir. Bu noktada, gerçek ve kabul edilebilir gerekçelerin varlığı durumunda "önleyici darbeyi" kabul edilebilir bulan Avrupa Birliği'ne üye devletler, Bush öğretisinin temelini oluşturduğunu düşündükleri "önleyici savaş" (preventive war) yaklaşımının uluslararası hukukta yeri olmadığını vurgulamaktadırlar.

c) Avrupalılar müdahaleye ağırlıklı olarak Irak perspektifinden bakmayı yeğlerken; ABD Irak mevzusuna uzun vadeli projeksiyonu dahilinde Ortadoğu penceresinden bakmaktadır (Ortega, 2003).

Üçüncü maddede dikkat çeken ifade, bu krizin salt Irak ya da Ortadoğu'ya endekli olup olmadığını ve ittifaklar arasında Soğuk Savaş sonrası uluslararası sisteme ilişkin daha derin ve yapısal farklılıkları ortaya koymak adına büyük önem taşımaktadır. Dünyada yaşanan iki jeopolitik deprem -komünizmin çöküşü ile ABD'nin tek süper güç konumuna gelmesi ve 11 Eylül terörist saldırıları- transatlantik ilişkilerini derinden etkilemiştir (Cameron ve Dittrich, 2003:8, 9).

Avrupa'nın birleşme ve genişleme sürecine devam ettiği 1990'lı ve 2000'li yıllarda, AB, gerek yakın coğrafyasında bölgesel güvenlik aktörü gerekse ABD'nin ortağı işlevini sürdürmüştür. Avrupa'da derinleşme ve coğrafi genişleme paralel olarak yaşanırken, 11 Eylül travması Amerikan dış politikası ve ulusal güvenlik stratejisinde köklü değişikliklere yol açmıştır. ABD'de giderek yaygınlaşan toplumsal güvensizlik, ulusal çıkarların öne çıkarıldığı ve uluslararası toplumun, uluslararası antlaşmaların, uluslararası örgütlerin ikinci planda bırakıldığı bir karar alma sürecini beraberinde getirmiştir. ABD çok taraflılıktan tek taraflılığa yönelmiştir. Bush yönetimi, mevzu bahis yeni eğilime paralel olarak Amerika'nın terörizme karşı açmış olduğu savaşta, kitle imha silahlarına karşı koyma ve tehditkar devletlerle baş etme yolunda askeri ve teknolojik gücünü kullanacağını duyurmuş ve bu amaçla yeni bir güvenlik stratejisi benimsemiştir.

Amerika'nın Soğuk Savaş sonrası yeni uluslararası düzene ilişkin bu perspektifi kendisini Avrupa ile karşı kaşıya getirmiş ve Soğuk Savaş boyunca ortak çıkarları olduğu kadar ortak değerleri de paylaşan Atlantik topluluğu, Avrupa ve Amerika arasında iki farklı stratejik kültürün belirlediği bir pozisyona girmiştir. Robert Kagan'a göre, Atlantik topluluğunda giderek belirginleşen bu çatlak, temelde Avrupa ve ABD'nin askeri güç alanındaki eşitsizliğinden kaynaklanmaktadır (Kagan, 2002: 17).

Avrupa askeri alandaki zayıflığının bilinciyle, elli yıllık Avrupa Birliği bütünleşmesinde uluslararası hukuk, uluslararası işbirliği ve müzakereler gibi diplomatik yaklaşımlarda kat ettiği mesafenin etkisiyle, daha idealist bir toplum görüşünü benimsemiştir. AB model bir sivil aktör olarak sivrilerken, istikrar ve düzenin zaman zaman askeri güç kullanımına dayandığı bugünün dünyasında, AB'nin sivil diplomasisi yetersiz kalmakta ve bu noktada oluşan güç boşluğu ABD tarafından doldurulmaktadır. Avrupa Birliği'nin bu çatlakın derinleşmesine daha fazla izin vermemesi için, askeri kapasitesini acilen artırması gerekliliği ve çatışmaların hakim olduğu, istikrarsız dünyada daha fazla sorumluluk üstlenebilecek yeni bir ilişki önermesi gerekliliği öne çıkmıştır (Duke, 2003).

Simon Duke'nin üzerinde durduğu şekliyle, ABD'nin uluslararası alanda güvenlik ortağı rolüne soyunacak bir Avrupa Birliği, ABD'yi tek taraflılıktan çok taraflılığa yönelterek, ulusal güvenlik kaygısı ile liberal düzen arayışının yeniden uyumlu hale gelmesini sağlayacaktır. Ancak ABD'nin, ortak güvenliğe katkı koyacak bir Avrupa askeri örgütlenmesine, hevesle yaklaşmadığı aşikardır (Duke, 2003:11). Bu noktada Avrupa Birliği üyelerinin ABD'den beklentisi, ekonomik ve askeri üstünlüğünü ve izlediği politikaları salt kendi ulusal çıkarlarını korumak için değil, tüm insanlığın ortak yararı için kullanmasıdır. Bu durum Amerika'nın tek taraflı strateji izlemek yerine, başta BM ve AB olmak üzere diğer uluslararası aktörlerle daha sıkı işbirliğine girmesi anlamına gelmektedir. Kaldı ki, ABD İkinci Dünya Savaşı sonrasında çok taraflılığın ve uluslararası örgütlenmenin tüm dünyada ve Batı

Avrupa'da başlıca savunucusu olmuş bir ülkedir ve bu tür belirleyici güce sahip bir ülke, askeri gücü kadar kültürü, değerleri, kurumları ve diplomasisiyle de uluslararası sistemde diğerleri tarafından kabul görerek, ikna kabiliyeti yoluyla uluslararası aktörler arasında işbirliğini artırabilecektir.

Bush yönetiminin tek kutupluluk, egemenlik ve hegemonya ilkesini benimsemesi durumunda, gücünü yapıcı değil yıkıcı bir mecraya kanalize etmiş olacağını belirten Joseph Nye, ABD'nin 11 Eylül sonrası agresif ve sorumsuzca hareket etmesinin, bizzat kendisini uluslararası düzeni tehdit eder konuma getireceğini vurgulamaktadır (Nye, 2002: I. Bölüm). AB'nin askeri gücünü artırması ABD'nin yararına olabileceği gibi, Amerika'nın İkinci Dünya Savaşı sonrası benimsediği, diplomatik açılımı önde tutan yapıcı çizgisini yinelemesine de katkıda bulunarak, diğer ülkelere de istikrar yolunda dolaylı olarak yardımcı olacaktır.

III) IRAK KRİZİNİN AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASINA ETKİSİ

ABD'nin Afganistan operasyonundan sonra Irak'a yönelmesi ile yeniden gündeme gelen küresel güvenlik ve askeri güç tartışmaları, AB'nin uluslararası aktörlüğünün ve Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası sürecinin geleceğini Birlik içerisinde tartışmaya açmıştır. AB'nin 1 Mayıs 2004 genişlemesi Avrupa kıtasında büyük bir birleştirici özellik ihtiva ederken,⁶ Irak krizi Avrupa'nın yeniden bölünmesine neden olmuş, eski on beş üyenin kendi arasında yaşadığı anlaşmazlık ve ortak bir tutum belirleyememiş olmaları AB'ye yeni katılan ülkeler arasında bir güven bunalımı ve kimlik krizine yol açmıştır.

Fransa, geleneksel Amerikan karşıtı dış politika çizgisini ve AB'nin ABD'den bağımsız bir güvenlik kimliği oluşturması gerekliliğini, çok kutupluluk ve küresel denge kavramlarıyla bağdaştırarak, Irak Savaşı öncesinde ve sonrasında daha güçlü bir biçimde vurgularken, Alman siyasi ve diplomatik çevreleri, çekirdek Avrupa taraftarı olmalarına rağmen, İngiltere ve Doğu Avrupa ülkeleri gibi, hem daha güçlü bir Avrupa'dan yana, hem de güçlü bir transatlantik ittifakından yana bir görüntü çizmişlerdir. Avrupa entegrasyonunun başından beri gözlemlenen, Fransa'nın hükümetlerarası yaklaşımı ile Almanya'nın uluslarüstü ve federalist yaklaşımı, savunma platformunda da kendisini yinelemiş neticesinde, Fransa ile Almanya arasında müdahale karşıtı bir fikir birlikteliği bulunmasına rağmen, bu fikrî birliktelik ortak bir eylem olarak somutlaşmamıştır.

Fransa'nın, Avrupa Birliği'nin 2004 genişlemesi neticesinde ABD ve NATO yanlısı çizgiye kayabileceği endişesi yersiz bir endişe değildir. Doğu Avrupa devletleri AB içerisinde saygın bir konuma geçmiş olmalarına karşın, Amerika'nın siyasi ve ekonomik gücünün baskın olduğu kimliklere sahiptirler. Soğuk Savaş döneminde,

anlaşma zemini bulamadıkları Batı Avrupa ülkelerine sırtlarını yaslamaktan kaygı duyan eski Merkezi Avrupa ülkeleri, kendilerini 2004'ün İlkbaharında daha çok Avrupalılaştıran NATO'ya dahil eden ABD ile sıcak ilişkilerini artırarak sürdürmek gayesindeyler (Çakmak, 2007:281).⁷ AB'nin yeni üyeleri, küresel sistemde Amerika'nın hegemonyasından çok, Avrupa'da Fransa'nın egemenliğine karşı çıkar bir görüntü içerisindedirler (Grabbe, 2003:12, 13).

Avrupa Birliği'ne 1 Mayıs 2004 ve 1 Ocak 2007 tarihleri itibariyle dahil olan ülkelerin Amerikan yanlısı tutumları gözönüne alındığında, krizin AGSP reform sürecini doğrudan etkilediği söylenebilir. Yeni katılan ülkelerde Avrupa'da siyasi bütünleşmenin gerekliliği görüşü hakim olmakla birlikte, Avrupa Birliği'ni bir süper devlet olarak algılama gibi bir yaklaşım henüz oluşmamıştır. Yeni üyeler, kendilerinin diğer küçük üye ülkelerle birlikte daha güçlü bir siyasi bütünleşme sürecinde, Avrupa'nın büyük devletlerinin hegemonyası altına girecekleri endişesini taşımaktadırlar (Hogyl, 2005).

Genişleme periyodunu sürdüren ve bu paralelde Türkiye ve Hırvatistan ile tam üyelik adına müzakereleri devam ettiren, Anayasalaşma sürecinde beklediği sonuca ulaşamayan ve yeni bir ortak hukuk reformu tasarlayan AB'nin uzunca bir süre iç sorunlarıyla uğraşacağı muhakkaktır. Bu dönem içerisinde, AB'nin en önemli eksikliklerinden biri olarak öne çıkan alternatif üretme noksanlığı kapatılmaya çalışılacak, başta Fransa olmak üzere, üye devletler, kendi güvenlik stratejilerini geliştireceklerdir (Cameron ve Dittrich, 2003:12). Şu bir gerçektir ki, Avrupa Birliği'nin bugüne kadar stratejik konularda önemli bir varlık göstermemesinin nedeni, askeri kapasiteye sahip olmaması değil; ortak siyasi irade yoksunluğudur. Ortak Güvenlik ve Dış Politika üretme idealinin gerçekleşmesi adına gerekliliği tartışılmaz olan güvenlik ve savunma politikalarında istikrar ve ortak karar alma becerisi, AB'nin olmazsa olmazıdır. Ancak, Avrupa Birliği'nin ortak tehdit algılamasının henüz oluşmadığı Irak krizinde bir kere daha kendini göstermiştir. AB bu konudaki çalışmalarına hız kazandırmıştır ve acil bir tedbir alınması gerekliliği üzerinde ortak bir kanaate varılmıştır. 2003 yılının sonunda, Irak krizi henüz tam olarak aşılmamışken, yapılan gözlemler doğrultusunda hareket eden Birlik üyesi ülkeler, bir dış politika doktrini hazırlanması konusunda hemfikir olmuşlardır ve bu görev Yüksek Komiser Javier Solana'ya verilmiştir.

Irak krizinde yaşanan fikir uyuşmazlıklarının da işaret ettiği şekilde, AB'nin ortak savunma politikası üretme idealinin, uluslararası krizlerle baş etme noktasında yeterli birikime ve donanıma ulaşamamış olduğu ortaya çıkmış; ortak bir tutum sergilenmesi noktasında karşılaşılan güçlükler AB'yi dış politika ve güvenlik politikaları bağlamında kalın çizgilerle olmamakla beraber ikiye bölmüştür. İngiltere başta olmak üzere, İtalya, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Hollanda, Polonya, Romanya, Slovakya, İspanya gibi Avrupa Birliği'ne üye

ülkeler ile yine Makedonya, İzlanda ve Arnavutluk gibi AB'ye aday ülkelerin, ABD'nin Irak müdahalesini destekleyen tutum ve eylemlerine karşın, Almanya, Fransa, Belçika ve Lüksemburg grubu müdahalenin karşısında bir tavır içerisinde olmuşlar ve AB içerisindeki bu fikri ayrışmanın çözümü için anlaşma metinlerinde geçen kavramların içinin doldurulması gerekliliğine dikkat çekmişlerdir.

Avrupalıların büyük bir çoğunluğu, ABD'nin Irak'a müdahaleye giden yolda uyguladığı tek taraflı politikayı onaylamamıştır. Bu noktada, Irak müdahalesi, Avrupa'yı ABD'nin politikalarının dengelenmesi hususunda duyarlı bir siyaset izlemeye itmiştir ve denilebilir ki, ABD'nin yeni ulusal güvenlik stratejisi, AB'nin kendisini yeniden tanımlamasını zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir. Solana Belgesi olarak bilinen, "Avrupa Güvenlik Stratejisi" 12 Aralık 2003'te kabul edilmiştir. Avrupa Birliği bu belge ile gerek tehdit algılamalarında gerek geleneksel ilgi alanlarında radikal değişikliklere gitmiştir. Bu stratejik ilkeler çerçevesinde AB'nin tehdit algıladığı temel noktalar belirlenmiştir:

- a) Küresel terörizm,
- b) Kitle imha silahlarının yayılması sorunu,
- c) Bölgesel çatışmalar, AB'nin hedef olduğu ve olabileceği en ciddi tehditler olarak ilan edilmiştir (Ateşoğlu, 2004).

Yeni güvenlik konseptiyle, ortak ve ulusal politikalarda uyum sağlanması ve dış ilişkilerde amaçlar ve araçlar arasındaki kopukluğun giderilmesi amaçlanmıştır. Bu şekilde Avrupa devletleri, küresel istikrarın sağlanması noktasında AB'nin aktif bir rol üstlenmesi gerektiği görüşünde birleşmişlerdir. Yeni strateji dahilinde uluslararası güvenliğin sağlanması ve istikrar adına AB-ABD işbirliğinin önemine değinilmiş ve birlikte hareket edilmesi halinde uluslararası platformda gerek askeri etkisi gerekse diplomatik gücü ile büyük bir çekim merkezi oluşacağı not edilmiştir. Güç kullanımından ziyade, diplomasi ve müzakere süreçlerinin işleminin tavsiye edildiği dış politika doktrininde, ABD'nin Soğuk Savaş sonrası benimsediği "Önleyici Müdahale Stratejisi" yerine askeri olmayan ve diplomatik teamülleri öne çıkaran bir yapıya sahip olan "Önleyici Bağlantı Stratejisi" kabul edilmiştir.

Yugoslavya'nın dağılma sürecinde Bosna-Hersek ve Kosova'da yaşanan olaylar ve sorunların NATO'nun katkısıyla çözüme ulaşmış olması, AB'nin güvenlik doktrinlerinde de yadsınmayan bir realiteyi ortaya koymaktadır ki, Solana belgesinde de işaret edildiği şekilde Avrupa güvenliğinin geleceğini öncelikle NATO güvence altına almaktadır. ABD ile Avrupalı ülkeler arasında askeri olanaklar ve teknik kapasite bakımından var olan uçurum ve Atlantik savunmasında dikkati çeken teknolojik boşluk, Birlik üyelerini güvenlik temelinde ciddi bir paradoksun içerisine çekmektedir. Gerek Solana Belgesi'nde yer alması gerekse Avrupalı liderlerce kararlılıkla vurgulanması itibarıyla, AB bünyesinde bir Avrupa askeri gücünün ivedilikle

oluşturulması fikri ortak kanaati oluşturmaktadır. Bununla birlikte, siyasal karar vericiler arasında görüş birliğinin sağlanamaması ve Avrupa kamuoyunun bu denli donanımlı bir ordunun hayata geçirilebilmesi için gerekli olan finansmanı sağlamak amacıyla yapılabilecek vergi artışlarına sıcak bakmaması temel tereddüt noktalarını oluşturmaktadır. Solana Belgesi ile bulunan ara formül tam bu noktada devreye girmekte ve kuvvet kullanma yoluyla aşılması planlanan sorunların karşılıklı müzakereler ile de çözülebileceğine değinerek, AB'nin siyasi platformda alınan ortak kararlarla hareket etme yeteneğine sahip bir güvenlik politikasına doğru ilerlediğine işaret edilmektedir.

Neofonksiyonist gelişim çerçevesinde her yapısal adım, geçmişten alınan dersler paralelinde atılmaktadır. Gerek Birliğin derinleşmesine yönelik çabalarda gerekse siyasi bir ortak zemin oluşturma çalışmalarında, karşılıklı iyi niyet ve birliktelik fikrine duyulan inanç AB oluşumunun başarıyla ilerlemesi sonucunu doğurmaktadır. Avrupa'nın uluslararası krizlerle baş etmede etkili olamadığı, Soğuk Savaş döneminin, 90 sonrası Balkanlarda yaşanan trajedinin ve Irak krizi süresince yaşanan diplomatik gerilimin bizlere gösterdiği gibi bilinen bir gerçektir. Ancak Avrupa entegrasyonu çerçevesinde alınan tarihi dersler, atılan her adımda mutlak bir önem ihtiva etmektedir. Dolayısıyla Avrupa'da oluşturulması tasarlanan ve bu yolda çeşitli adımların atıldığı ortak bir savunma platformu ideali, Irak krizinden güçlenerek çıkabilecek bir nitelik taşımaktadır. Irak sonrasında bu alanda reform beklentisine ve çabalarına da ihtiyatlı bir iyimserlikle yaklaşmak doğru olacaktır.

SONUÇLAR

Temel taşlarını ekonomik bir işbirliği çerçevesinde döşeyen, ardından hukuki ve siyasi çerçevede ortak bir zemin yaratan ve gelinen noktada kendisine güvenlik ve dış politika bağlamında da ortak bir düzlem oluşturma çabasında bulunan AB, bu yolda geçmişten aldığı dersler paralelinde, üye devletlerin stratejik pozisyonlarını da göz önünde bulundurarak doğru adımları uzun vadelere yayarak atma anlayışı benimsemiştir. ABD'nin Irak müdahalesi ve Avrupa Birliği üyelerinin bu müdahaleye yönelik tutumları arasında beliren farklılıklar, AB'nin siyasal bir aktör olarak gelişimini tamamlayamadığını ve üye devletlerin ulusal çıkarları üzerinden politika geliştirmek noktasında taviz vermeye henüz hazır olmadıklarını işaret eder bir süreci beraberinde getirmiştir. Müdahalenin gerçekleştiği 2003 yılında siyasi birliğin sağlanmaması noktasında ciddi bir kriz dönemi yaşayan AB devletleri, mevzubahis sıkıntılı süreçten dersler çıkarmayı amaç edinmiş ve ardından geliştirdiği stratejik açılımlar ile ortak güvenlik konsepti üzerinde yeniden bir ivme yakalamıştır.

2003 yılının başından günümüze kadar mütevazı da olsa bir takım adımlar atılmış, 2003'te Bosna-Hersek'te barışı koruma görevi BM'den devralınarak bölgeye 7000 kişilik bir polis gücü koşullandırılmış, aynı yıl Kongo'da 1300 kişilik bir güçle

“Operation Artemis”de aktif bir rol üstlenilmiştir. Makedonya’da 2004’te “Operation Proxima”da görev alan AB askeri güçleri, 2004’te Bosna Hersek’te “Operation Altea” görevini üstlenmiştir (Çakmak, 2007:293). 2003 ve 2004 yılları dahilinde gerçekleştirilen görevlerin, Kongo hariç hepsinde NATO imkanlarını kullanılmış; NATO’nun gerek 27-29 Haziran 2004 İstanbul, gerekse 22 Şubat 2005 Brüksel zirvelerinde Transatlantik ilişkilerin canlandırılmasına yönelik adımlar atılmış ve Atlantik ittifakının AB - NATO ilişkisinin sorunsuz bir şekilde sürdürülmesi ekseninde bütün dünyada barış için vazgeçilmez olduğunun üzerinde durulmuştur (Aklar, 2005).

Atlantik İttifakının yol haritasını, AB’nin NATO ile işbirliğinin çerçevesini netleştirecek mekanizmaları ve Amerikan dış politikasının izleyeceği metodolojiyi somutlaştıran “Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi”, 16 Mart 2006 tarihinde, W. Bush’un başkanlığının ikinci döneminde yayımlanmıştır. 2002 belgesinden içerik olarak derin ayrılıklara sahip olmayan bu belgede, ABD, son dört yılda yaşadığı olaylardan çıkardığı dersler paralelinde uluslararası işbirliğini öne çıkartmış bir görüntü çizmektedir (The National Security Strategy, 2006). Bu işbirliğini, insan hakları ve özgürlüklere önem veren ve demokrasinin etkin bir şekilde işlediği ülkeler ile gerçekleştireceğini belirten strateji belgesi çerçevesinde, 27-29 Kasım 2006 Riga’da (Letonya) gerçekleştirilen NATO Zirvesi’nde NATO-AB işbirliğine yönelik olarak alınan sonuç, Atlantik İttifakının yeniden şekillendiğini belgelemek adına önemli bir tespit olarak belirlemiştir. Güvenlik politikaları dahilinde, uluslararası hukuk düzeninde kabulünün mümkün olmadığı önleyici savunma (preventive defence) stratejisi belli ölçülerde yumuşatılmış ve uluslararası barış ve güvenliğe tehdit teşkil edebilecek durumlarda alınacak önlemlerin konusunu oluşturduğu ortak güvenlik stratejisi önem kazanmıştır.

Devlet ve hükümet başkanlarının 2002 sonunda Prag zirvesinde aldığı karar çerçevesinde şekillenen, ittifak üyesi ülkelerin kara, deniz ve hava kuvvetlerinden gelen araç ve askerlerden oluşması tasarlanan ve bir kriz halinde 15 ila 30 gün içinde harekete geçmesi planlanan Acil Mukabele Gücü (NATO Response Force - NRF), Riga zirvesinde, 25 bin askerle “tam operasyonel” ilan edilmiştir. NATO zemininde oluşturulan ve Türkiye’nin 2007’nin ilk yarısında 2 bin 750 kişilik bir birlik katkısıyla öncülük yaptığı Acil Mukabele Gücü’nün, AB’nin bünyesinde oluşturulan Acil Müdahale Gücü ile işlevsel bakımdan çakışmamasına ve ters düşmemesine yönelik adımlar atılmış ve bu paralelde NRF’nin, Acil Müdahale Gücü’nden farklı olarak, sadece Avrupa sınırları çerçevesinde değil; “dünyanın her yerinde”, “NATO’nun hedef olduğu yeni tehditlere karşı” mücadele amacıyla oluşturulduğu belirtilerek coğrafi görev tanımı yapılmıştır (The NATO Response Force, What does this mean in practice?, 2007). Bu yakınlaşma çerçevesinde ABD’nin savaşı, AB’nin ise barışı gerçekleştireceği yolunda oluşan kaygılar da son bulma yoluna girmiş, karşılıklı işbirliği ekseninde Avrupa Güvenlik Politikası önemli bir kırılma tehlikesini

konjonktürün ve ABD'nin Irak müdahalesinde istediği sonuca ulaşamamasının da etkisiyle az hasarla geçmiştir.

Avrupa Birliği adına derinleşme ve genişleme sürecinin birlikte yaşandığı süreçte, uluslararası sorunlarda sözü geçen bir siyasal aktör haline gelebilme amacı çerçevesinde oluşturulan Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'nın, dayanak noktalarından biri olarak beliren Acil Müdahale Gücü'nün askeri yetenekler bakımından beklentilerin altında kalması neticesinde, 22 Kasım 2004'te bir araya gelen AB Savunma Bakanları, AB tarafından yürütülen operasyonlar için Avrupa Muharebe Gruplarını (European Battle Groups - EUBG) kurma kararı almıştır. Acil Müdahale Gücü'nü daha etkin hale getirme amaçlı bir adım olan bu karar, AB'nin operasyon yapma kabiliyetini artırmayı hedeflemektedir (Cornish, 2006). 2007 yılının Ocak ayından itibaren işlerlik kazanan Muharebe Grupları, Antlaşmalara koyduğu çekincelerle AB'nin savunma alanındaki girişimleri dışında kalan Danimarka hariç, tüm üyelerin katkısıyla meydana gelmekte ve Acil Müdahale Gücü'nden farklı olarak, 15 gün içerisinde harekete operasyonel hale gelebilecek 1.500 askerden oluşmaktadır. NATO üyesi olan ve ittifakın Acil Mukabele Gücü birimlerine katkıda bulunan AB ülkeleri, AB'nin EUBG birimlerine katkı düzeylerini kendileri belirleyecek. Avrupa Muharebe Grupları'nın sayısının, AB'nin yeni güvenlik yapılanması ve askeri yeteneklerinin geliştirilmesi adına "Kuvvet Hedefi-2010" (Headline Goal-2010) çerçevesinde hedef yıl olarak seçilen 2010'a kadar, 13'e ulaşması öngörülmektedir (Lindle, 2005).

AB'nin güvenlik ve savunma alanında, küresel boyutta gelişen olaylara vereceği tepkilerin uyumlaştırılması ve sınırlarının güvence altında tutulmasına yönelik silahlı bir kuvvet geliştirme çalışmalarının yanında, bu adımlara paralel olarak, kendi coğrafyasında yaşanabilecek ufak çaplı krizlere müdahale edebilmek adına gerçekleştirdiği diğer bir organizasyon da bir jandarma ve polis gücü oluşturulması çalışmasıdır. Bu çerçevede, Hollanda ve Fransa'nın girişimleri ile 2004 yılında Fransa, İspanya, İtalya, Portekiz ve Hollanda tarafından 800 kişilik bir jandarma gücü kurulmuş olup, 23 Ocak 2006'da Avrupa Jandarma Gücü (EUROGENDFOR) karargahı İtalya'nın Vicenza kentinde açılmıştır. Fransız General Gérard Deana başkanlığında kurulan bu ilk jandarma gücü, 2007 yılı itibariyle kriz bölgesinde yapılacak bir askeri operasyon sonrası istikrarın sağlanması için konuşlanabilecek kapasiteye ulaşmış ve 22 Kasım 2007 tarihinde Bosna Hersek'te "Operation Altea" görevine dahil olmuştur. Avrupa Jandarma Gücü NATO'ya bir rakip olarak değil, AB'nin uluslararası platformdaki konumunu kuvvetlendirmek ve bölgesel istikrara katkı koymak adına kurulmuştur (Müftüler Baç, 2006:15).

Avrupa Birliği, gerek kendi sınırları dahilinde, gerek çevresinde, gerekse küresel platformda, stratejik hedeflerini etkileyen ve güvenlik kaygılarını artıran krizlerin önemli boyutlara ulaşması neticesinde ve mevcut ekonomik gücü ile odaklı

uzun vadeli hedefleri dahilinde, kendisine uluslararası bir oyuncu rolü biçmesi sebebiyle sağlam bir güvenlik ve savunma politikası geliştirme zorunluluğu içerisinde. Geliştirmiş olduğu Acil Müdahale Gücü, Avrupa Muharebe Grupları ve Avrupa Jandarma Gücü organizasyonları, AB'nin askeri alanda geldiği noktanın ifadesi bakımından önem arz eden araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada AB'nin uyumlu bir güvenlik alanı oluşturması ve savunma ile dış politika platformunda homojen bir anlayışa sahip olmasının önünde duran en büyük engelin askeri yeteneklerin geliştirilmesinden çok, üyeler arasındaki görüş ve çıkar farklılıkları olduğunu belirtmek doğru olacaktır. Avrupalıların yüzde 71'inin AB'nin, ABD gibi bir süper güç olması gerektiğine inandıklarını belirttikleri bir ortamda (Transatlantic Trends, 2007), AB'nin daha etkin bir dış politika takip etmesi ve küresel bir güç olabilmesi, ancak iç çatışmalarının giderilmesi ile mümkündür. Bu anlamda, AB'nin etkin ve inanılır bir dış politika ve güvenlik anlayışı ortaya koymasının önünde duran en büyük engel, AB'nin aralarında ciddi çekişmeler ve çıkar aykırılıkları olan 27 bağımsız ve egemen devletten meydana gelen ve kendine özgü niteliğe sahip bir birliktelik olmasından kaynaklanmaktadır.

SONNOTLAR

- ¹ Bildirinin tam metni için bkz. NATO Dergisi, Mart 1994, No: 1.
- ² Müdahalenin hukuki altyapısı için bkz., Funda Keskin, Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara 1998, ss. 184 -185.
- ³ NATO Antlaşması, 5. madde: Taraflar, Kuzey Amerika'da veya Avrupa'da içlerinden bir veya daha çoğuna yönelik silahlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa BM Yasası'nın 51. maddesinde tanıyan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerler ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dahil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan Taraf ya da Taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır. Böylesi herhangi bir saldırı ve bunun sonucu olarak alınan bütün önlemler derhal Güven Konseyi'ne bildirilecektir. Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve korumak için gerekli önlemleri aldığı zaman, bu önlemlere son verilecektir.
- ⁴ Serseri Devletler nitelemesini Amerikan Başkanı Clinton'un danışmanı Antohny Lake ortaya atmıştır. Serseri Devletler (Rouge States): İran, Irak, Sudan, Yemen, Libya, Kuzey Kore ve Suriye. Şer ekseni ise, 11 Eylül sonrası acil önlem alınması gereken devletler olarak Bush döneminde öne çıkmıştır. Şer Ekseni (Axis of Evil): Irak, İran, Kuzey Kore, Yemen ve Suriye.
- ⁵ ABD küresel politikası ekseninde, Enerji hatlarının güvenliğini sağlamak için Afrika'daki ve - Türkiye'yi de yakından ilgilendirir şekilde- Orta Asya ve Hazar Havzası'ndaki enerji kaynaklarının mevcudiyetinden kendini sorumlu tutmaktadır ve olası anlaşmazlıklara müdahil olabileceğini belirtmektedir.
- ⁶ On beş üyeli Avrupa Birliği, 1 Mayıs 2004 tarihinde on yeni ülkeye kapılarını açarak üye sayısını yirmi beşe, 1 Ocak 2007 genişlemesiyle birlikte ise yirmi yediye çıkartmıştır. Tarihinin en büyük coğrafi genişlemesine imza atan AB'nin yeni üyeleri ile birlikte nüfusu 448 milyona yükselmiştir.
- ⁷ 2004 Nisan'ında, Avrupa Birliği'ne tam üye olmadan önce, Estonya, Letonya, Slovenya, Slovakya, Litvanya, Romanya ve Bulgaristan NATO'ya dahil olmuşlardır. Haydar Çakmak, Avrupa Güvenliği, 2007, s. 281.

KAYNAKÇA

- A National Security Strategy of Engagement and Enlargement, February 1995, (<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nss/nss-95.pdf>) (10 Şubat 2008)
- AHMET, İkbal. (2001), "Terörizm: Onları ve Bizimki", *11 Eylül: Bir Saldırının Yankıları*, (Ed.)Tamer Erdoğan, Bedirhan Toprak, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- AKLAR, Yılmaz, "NATO Brüksel Zirvesi'nin Düşündürdükleri", *Jeopolitik ve Strateji*, 25 Şubat 2005. (<http://www.avsam.org/tr/yyazdir.asp?ID=430&kat1=13&kat2=>) (14 Şubat 2008)
- Anadolu Ajansı Bülteni, 19 Mart 2003.
- ATEŞOĞLU, Nurşin Güney. (2004), "Yeni Güvenlik Stratejilerindeki Ortak Tehdit Algılamaları: AB, NATO ve ABD", *2023 Dergisi*, Yıl 4, Sayı 38, 15 Haziran 2004.
- BAÇ, Meltem Müftüler. (2006), "Türkiye - Avrupa Birliği İlişkilerine Güvenlik Boyutundan Bir Bakış", TESEV Yayınları, İstanbul.
- BRAUNER, Wolfgang. (2000) "German Perspective II, Germany's Europeanized Role in the Development of the ESDP", *German Foreign Policy in Dialogue*, Vol.1, No: 2, Temmuz 2000. (<http://www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue02.html>) (10 Ocak 2008)
- CAMERON, Fraser ve DITTRICH, Mirjam. (2003), "The Future of Transatlantic Relations", *Issue Paper*, European Policy Centre, Nisan 2003.
- CHRISTOPHER, Warren. (1995), "Reinforcing NATO's Strength in the West and Deepening Cooperation with the East", Ministerial Meeting of the North Atlantic Council / North Atlantic Cooperation Council, Noordwijk aan Zee, May 30-31, 1995.
- CORNISH, Paul. "EU and NATO: Co-Operation or Competition?", *Briefing Paper for European Parliament*, 29 Eylül 2006, (http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/eunatorelations_eunatorelations_en.pdf) (19 Şubat 2008)
- ÇAKMAK, Haydar. (2007), *Avrupa Güvenliği*, Platin Yayınları, Ankara.
- ÇAYHAN, Esra. (2002) "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye", *Akdeniz Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı 3.
- ÇAYHAN, Esra ve ATEŞOĞLU, Nurşin Güney. (1996), *Avrupa'da Yeni Güvenlik Arayışları NATO-AB-Türkiye*, AFA Yayıncılık ve TÜSES Vakfı, İstanbul.
- ÇİTLİOĞLU, Ercan. (2001), "AGSK-NATO ve Türkiye", *Finansal Forum*, 24 Mayıs 2001.
- Declaration on Western European Union - Maastricht 10 December 1991. (http://www.assembly-weu.org/en/documents/sessions_ordinaires/key/declaration_maastricht_fromeu_site.php?PHPSESSID=69580462471bcad9fe33454e60f45711#P49_7643) (11 Şubat 2008)

- DEDEOĞLU, Beril. (2003), *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, Boyut Yayıncılık, İstanbul.
- DUKE, Simon. (2003), "The Hyperpower and the Hype: Reassessing Transatlantic Relations in the Iraqi Context", European Institute of Public Administration, *Working Papers*, Ocak 2003. (<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/NISPAcee/UNPAN009893.pdf>) (27Ocak2008)
- FISK, Robert. (2001), "Bu Savaş Teröre Karşı Değil; Amerika'nın Düşmanlarına Karşı Savaştır", *Düşmanı Arayan Savaş*, (Ed.) Metin Sever ve Ebru Kılıç, Everest Yayınları, İstanbul.
- GRABBE, Heather. (2003) "Shaken to the Core", *Prospect*, May 2003, sayı 86.
- Joint Declaration Issued at the British-French Summit, Saint-Malo, France, 3-4 December 1998, (<http://www.fco.gov.uk/servlet/Servlet?pagename=OpenMarket/Xcelerate/ShowPage&c=Page&cid=1007029391629&aid=1013618395073>) (9 Şubat 2008)
- KAGAN, Robert. "Power and Weakness", *Policy Review*, Haziran - Temmuz 2002, sayı 113.
- KESKİN, Funda. (1998), *Savaş, Karşıma ve Birleşmiş Milletler*, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara.
- KİBAROĞLU, Mustafa. (2000), "Amerikan Ulusal Füze Savunma Sistemi", *Avrasya Dosyası - Amerika Özel Sayısı*, Güz 2000, Cilt 6, Sayı 3.
- KULOĞLU, Armağan. "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye", *Stratejik Analiz*, Cilt 2, Sayı 15, Temmuz 2001.
- LINDLE, Julian. (2005), "Headline Goal 2010 and the Concept of the EU Battle Groups: An Assessment of the Build-Up of a European Defence Capability", European Security and Defence Policy and the Transatlantic Relationship: How to Strike a New Balance?, Cicero Foundation, 9th December 2005, Paris. (http://www.cicerofoundation.org/pdf/lecture_lindleyfrench_dec05.pdf)
- MENOTTI, Roberto. (2002), "The EU and NATO: The Nexus of European Security", *Turkish Policy Quarterly*, Kış 2002.
- NATO Dergisi, No: 1, Mart 1994.
- NYE, Joseph. (2002), *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone?*, Oxford University Press, New York.
- ORTEGA, Martin. (2002), "A European Point of View", EU Security Institute, *Occasional Paper*, No: 40, Aralık 2002.
- ORTEGA, Martin. (2003), "CFS Confronting Iraq", *EU Security Institute Note*, 17 Mart 2003.
- ROBERTS, John M. (2003), *Yirminci Yüzyıl Tarihi*, Çev: Sinem Gül, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

- SALINGER, Pierre ve LAURENT, Eric. (1991), *Körfez Savaşı: Gizli Dosya*, Çev. Erden Akbulut, E Yayınları, İstanbul.
- SERDAR, A. Seda. (2001), “Yıldız Savaşları’nın Oğlu ve AGSK: ABD’nin Bitmeyen Avrupa’nın Başlamayan Oyunu”, *Stratejik Analiz*, Cilt 2, Sayı 14, Haziran 2001.
- SERDAR, A. Seda. (2002), “Belçika’nın Kazançları ile Türkiye’nin Tavizleri: Laeken Zirvesi Sonuçları”, *Stratejik Analiz*, Cilt 2, Sayı 21, Ocak 2002.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk. (1996), *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Der Yayınları, İstanbul.
- The National Security Strategy March 2006, (<http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/>) (5 Şubat 2008)
- The NATO Response Force, What does this mean in practice?, (<http://www.nato.int/issues/nrf/practice.html>) 30 Nisan 2007.
- Transatlantic Trends 2007, (http://www.transatlantictrends.org/trends/doc/TT07TKKFR_FINAL.pdf) (18 Ocak 2008)
- VAN HAM, Peter., (2000), “Europe’s Common Defence Policy: Implications for the Trans-Atlantic Relationship”, *Security Dialogue*, Vol. 31, No:2, Haziran 2000.
- WOLF, Reinhard. (2000), “German Perspective I: Rhetoric or Substance? Germany and the Future of Europe’s Common Security and Defense Policy”, *German Foreign Policy in Dialogue*, Vol.1, No: 2, Temmuz 2000. (<http://www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue02.html>) (10 Şubat 2008)
- İsveç Sosyal Demokrat Partisi, Genel Sekreteri, Lars Stjernkvist ile Cumhuriyet Gazetesi için yapılan röportaj. (21 Ocak 2004)
- Macaristan Sosyalist Partisi, dış ilişkiler komisyonu başkanı, Prof. Dr. George Hogyl ile Cumhuriyet Gazetesi için yapılan röportaj. (16 Şubat 2005)